

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۲۰۲۵/۰۹/۲۵

محمد اياز نوری

هغوی، چې غازي امان الله ته فراري پاچا وايي

لومړی باید هر افغان په دې ژور فکر وکړي، چې له برتانوي استعمار څخه زمونږ د گران افغانستان د سیاسي مکمل استقلال د حصول سروال، اعلیحضرت غازي امان الله خان (عليه الرحمه) مخالفین څوک او د کوم ډول ټولنیزو او سیاسي مشخصاتو خاوندان دي. هغه اشخاص او افراد، ډلې او ټپلې پروون او نن افغان ولس ته معلوم دي، چې پخپلو ملي ضد اعمالو یې د افغان تاریخي ملت سره کوم ډول ظلمونه او ناروای تر سره کړي دي. د حبیب الله بچه سقا د حکومت څخه تر نن پورې، ټول افغان دولتونه او سیاسي حاکمیتونه د غازي امان الله مخالف ول او دي، اما سوال کېږي، چې آیا دوی وکړای سواي، په دغه تېرو ۹۵ کلونو کې زمونږ مظلوم افغانستان د ترقي لور مقام ته ورسوي؟ جواب منفي ده. اوس به راشو د موضوع هغه منطقي، اخلاقي او منصف اړخ ته یې، چې آیا پاچا امان الله خان د غزني د جنگ په درشل کې ثور او جوزا د ۱۳۰۸ل کال، له نوموړي ولایت څخه فرار کړای ده او که مجبوراً د خپلو دلایلو په درلودو یې، له هېواده خارج سوی ده؟ په حاضره تحقیقي لیکنه کې ډېره مهمه او اساسي نقطه دغه ده، چې مورخ او خبریال عبدالحی (حبیبی)، نه دا، چې د چا له خولي روایت کوي، بلکې د صحنې حاضر کس ده او د خپل د سترگو د لیدلو حال یې ثبت کړای ده.

د اعلیحضرت امان الله خان د اعمالو څخه، څه د شهزاده توب او بیا د بادشاهي پر وخت، دا حقیقت په واضحه توګه په کې معلومېږي، چې هغه یو زړه سوانده منور مسلمان انسان او د ظلم او جفا او د وهلو، وژلو او شکنجې ضد یو شخصیت درلود.

اعلیحضرت امان الله خان د د دوو د شینوارو او د بچه سقا د بغاوتونو په لیدو او خطرناکوانکشافاتو یې، ۲۴ د جدي ۱۳۰۷ل کال د بادشاهي له مقام څخه استعفاء ورکړله او د بادشاهي مقام او بیت المال یې خپل ورور سردار عنايت الله خان ته وسپارل. دا، چې پاچا دا تصمیم ولې ونيو او چا او کومو مهمو دولتي اشخاصو پاچا ته د مُستعفی کېدلو مشوره ورکوله، دا لا یوه مجهوله مسله پاته ده. «په همدې ورځ ۲۴ د جدي د سهار نهه بجې، پاچا د دریو موټرو په ذریعه سره د خپلو ملګرو غلام صدیق خان چرخي، عبدالاحد خان مایار، عبدالعزيزخان، یعقوب جان، احمد علیخان لودي او ... مخ په کندهار حرکت وکړ. امان الله خان لومړی د قلعه قاضي په سیمه (د کابل غربي سیمه دشت برچي) کې د ملا عبدالعظیم مشهور په حضرت شاه ای قلعه قاضي زیارت ته ورغلو او هلته یې دعا وکړله. هغه دغه حضرت ته خاص ارادت درلود.» (د مرحوم خالد صدیق چرخي معلومات د خپل پلار له خولي یې، ما لیکونکي سره په مخامخ مجلس کې، کلیفورنیا ۲۰۱۹ز)

د پاڼو شمېره: له 1 تر 3

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالېږلو مخکې په ځیر و لولئ

کندهار ته په رسېدلو د کندهار تاریخي او قهرمان ولس د هغه پر حال او احوال ژوره خواشینی وشودله او امان الله خان یې بېرته خپل پاچا وټاکه او د بچه سقا پر ضد پخپل سر او مال و قرباني ته ورته حاضر سول. کندهاریانو د لس زرو په شمېر لښکر، چې سروالي یې اعلیحضرت امان الله خان کوله ۶ د حمل ۱۳۰۸ ل د کابل د نیولو په هدف حرکت وکړ او تر غزني پورې بریالي راوړسېدل. البته دلته مو باید یوه لحظه هېر نسي، چې دلته جنگ او جگړه روانه وه او هره شېبه یې د مرګ او نابودي وله او خصوصاً، چې د زورمند دوشمن انګرېز او افغاني ځایانو ټول فعالیت د امان الله خان او د هغه د نظامي قوت د محو کولو لپاره په ضرب سره روان ؤ. زه دلته صرف یو مثال یې چې، افغان مشهور مورخ غبار په لومړي ټوک ۸۳۲ مخ کې داسې ثبت کړي، راوړم: «در ۲۶ حمل خود شاه با قشون منظم وارد غزنی گردید. دو طیاره سقوی از کابل رسید ولی در عوض اردوی شاه بمهای خود را دور تر افگند و بالای اردو رسم سلام ادا کرد و برگشت. [فکر وکړو د اعلیحضرت امان الله خان حقانیت او عظمت ته، نوري] در ۲۸ حمل یکنفر ملا به نام عرض مطلب در موضوع (درانی و غلجایی) به خیمه شاه شتافت و با تبرچه که داشت، قصد حمله به شاه نمود، اما دستگیر و تفتیش شد. از پوش کتابی که داشت یک تضدیقنامه انگلیسی بدست افتاد و خودش با همان تبرچه که در دست داشت، اعدام گردید.» [فکر وکړو د غازي امان الله په تېاه کولو کې د انګلیس مداخلې ته]

اما اوس راځو د هغه افغان مبارز او شرافتمند شخصیت مرحوم عبدالحی (حبیبی) یاداشتونو ته، چې په غزني کې د پاچا امان الله د لښکر سره موجود ؤ. تاریخ لیکونکي حبیبی پخپل مهم کتاب (جنش مشروطیت در افغانستان) په ۲۳۶-۲۳۹ مخونو کې خپل د سترګو لید څه داسې ثبت کړای ده:

«از مشاهدات نویسنده این سطور است، در لشکر کشی بهار سال ۱۳۰۸ ش از قندهار به طرف غزنی، شخص امان الله خان قیادت ده هزار لشکر قومی قندهاری و هزاره را داشت. شهد الله که مردم با شاه ارادت داشته و می کوشیدند که او را واپس به تخت شاهی برگردانند. ولی در بین مقر و غزنی هنگامی که برخی از عناصر مشکوک با اسناد پولیتکل ایجنت انگلیس دستگیر شده و ثابت گردید که دست برخی از روحانی نمایان داخلی [هدف خبیثه ارواح فضل عمر مجددي ملقب په نور المشایخ ده] هم در انگیزش و آویزش قبایل دخیل است و میخواهند از اختلاف قبیلوی (درانی و غلجی) کار بگیرد و برای اشتعال نایره فساد، در حدود بیست تن از طلایه سواران کشف فراهی (درانی) را در منطقه سکونت غلجیان کشته و لاشهای کشتگان را هم دو پله نموده و بر پایه های کج کرده تیلیفون انداخته و با خط بد آخوندی بر کاغذکی نوشته بودند: "این مهمانی اقوام غلجی برای درانیان و پادشاه است."

امان الله خان مرحوم چون این منظر فجیح را دید، قندهاریان را به دور خود فراهم آورده و گفت: (اکنون ثابت شد که دشمنان اجنبی می خواهند در بین قبایل ما فساد و جنگ اندازند، تا ما به دست خود یکدیگر را بکشیم و مسبب این عمل ناجایز من خواهم بود، که برای بازستانی تخت و تاج من کشت و خون روی خواهد داد.

پس ای مردم عزیز من! به یقین بدانید که من این مناظر دلشکن جنگ داخلی و قبیلوی را تحمل کرده نمیتوانم و نمیخواهم شما برای بازگشت تخت و تاج من به چنین کار ها دست یازید.)

پس باید از بین شما بروم، تا من موجب چنین کشتار و خونریزی نباشم. شما ملت عزیزم زنده و افغانستان باقی خواهد ماند، ولی روسیاهی ابدی مسئولیت این هنگامه ناشایست، به نام من ثبت میشود. در حالی که من از روز اول شاهی خود تعهد سپرده بودم، که برای حفظ استقلال و تمامیت مملکت، سعادت و وحدت شما مردم افغانستان کار کنم.

ببینید! علت بدبختی مردم ما در دوره های سابق تاریخ این بود که شهزادگان برای بدست آوردن مقام شاهی با همدیگر جنگها داشته اند و در این بین شما مردم را با یکدیگر به جنگ و دشمنیها و عداوتهای قبیلوی برانگیخته اند. من میخوام دوره شاهی من چنین نباشد و به جای اینکه مردم را به جنگ یکدیگر سوق دهم، باید منادی دوستی و وحدت، سعادت و اخوت تمام مردم افغانستان باشم. چون اکنون می بینم که شما به جنگ داخلی قبیلوی گرفتار می آید، اینک من میخوام میدان را به مردم خود افغانستان اعم از موافقان و مخالفان خود بگذارم.

شما با همدیگر جور بیایید. من مسئولیت جنگ خانگی شما را برای بازستانی تخت شاهی به ذمت خود گرفته نمی توانم. یک اودرزاده من در پاره چنار رسیده [هدف خبیثه ارواح نادر خان ده] و دیگر برادر روحانی من [هدف خبیثه

ارواح فضل عمر مجددي ده] در همین جا نشسته و جنگ خانگی را در می‌دهند، ولی من مرد این کار نیستم و توصیه من به شما این است: که با همدیگر کنار بیایید، اتفاق کنید! استقلال خود را نگهدارید! و وطن خود را به دشمنان خارجی [هدف انگلیس ده] مسپارید! من فردی از شما هستم، اگر شما سعادتمندید، عین سعادت و مسرت من است. ولی اگر این چنین به خاک و خون بغلطید، موجب بدبختی و ملال دایمی من خواهد بود:

**جنگ تو صلح، صلح تو جنگ است
من به قربانت، این چه نیرنگ است؟
می‌روم، تا تو نشنوی نامم
اگر از نام من، تو را ننگ است!**

شاه نیکدل حساس و خیرخواه، این دو بیت واقف (لاهوری) را با سوز دل، اشک ریزان با صدای گرفته خواند و گفت: فی امان الله!... این بود داستان الیم خاتمه مشروطیت دوم، که ملت رنج‌دیده افغانستان چنین هنگامه های محشر آسا را فراوان دیده است. رجال و شاهان بهی خواء از بین رفته و سالهای طولانی این مردم به خاک و خون تپیده اند... از انکشاف و ترقی باز مانده اند... در سیر اجتماعی زیانهای جانکاهی برداشته اند... دیده اند از مصائب آنچه دیده اند... ولی با وجود جریانهای تبه کار خارجی و داخلی، هویت ملی و استقلال خود را نگهداری کرده اند و برای ادامه حیات ملی تپیده اند.

بلی!

تپش می کند زنده تر زندگی را

تپش می‌دهد بال و پر زندگی را»

زه لیکنکی د دغه مقالي خپل سعادت بولم، چي په دغه تازه وختونو کي مي د عاليقدر افغان مورخ علامه عبدالحی حبيبي د زوی، شاغلي خوشال خان حبيبي مقيم د متحده ايالاتو سره د لومړي ځل لپاره مفصل ټيلفوني مجلس درلود. مونږ د مرحوم حبيبي پر سياسي ژوند او آثارو او په اخص ډول د جناب په دغه مشهور کتاب (جنبش مشروطيت در افغانستان)، تبصري وکړي او جناب خوشال زما پوښتنو ته غوره جوابونه اړکړل. همدا راز ما د هغه جناب څخه په غزني کي د ۱۳۰۸ کال د ثور او جوزا د واقعاتو او د غازي امان الله خان د دغه آخري بيان باره کي نور وضاحت و غوښتلو. حبيبي خوشال ماته وويل: «هو، زما پلار په دې باب مونږ زامنو ته دغه قصه کوله، کوم، چي زمونږ پلار پخپل کتاب (جنبش مشروطيت در افغانستان) کي ثبت کړي دي. پلار مونږ ته په شفاهي توگه هم ويل، چي "هغه دم زه به د ۱۷-۱۸ کلونو زلمی وم او په مقر او غزني کي د شاه امان الله خان د لشکر په معيت کي حاضر وم. پاچا کندهاريان او لشکريان راټول کړل او خپل دغه بيان يې هلته هغه حاضرينو ته ورساوه، چي زه نه غواړم د افغانانو په وینو لړلای شاهي تاج په سر کړم، او بيا له هېواده خارج سو».

دغه ول زما وضاحتونه، چي د غزني د جنگ په درشل کي د غازي شاه امان الله د هېواده خروج باب موافق او مخالف ته تقديم سول. خصوصاً، چي دغه تحقيق کي د مورخ او خبريال علامه حبيبي ذاتي حضور د غزني په واقعاتو کي بايد مونږ ته ډېر مهم او ارزښتناک سند وي. بڼا د يوه پاچا فرار داسي نه وي. که مونږ افغانان همدغه د خروج صورتحال مثلاً د ولسمشر نجيب الله يا ولسمشر اشرف غني د خروج سره مقايسه کړو، په کي بنيادي توپير ليدل کېږي. دا، چي اعليحضرت امان الله خان فرار کړی او که د ورسره افغانانو په خبرولو او بيان ورکولو له هېواده مجبوراً خارج سوی او د هجرت لار يې نيولي... دلته نو نور هر افغان پوی سه او قضاوت، منطق، صداقت او انصاف يې... .

پای

مطالب نشر شده از محمد اياز نوري در پورتال افغان جرمن آنلاين

د پاڼو شمېره: له 3 تر 3

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راپورلو مخکي په خبر و لولئ